

SINDICALISMO NACIONALISTA E COOPERATIVISMO

Manuel MERA SÁNCHEZ

Secretario Confederal da CIG

O autor fai interesantes reflexións sobre as relacións entre cooperativismo, socialismo, sindicalismo, doutrina social da Igrexa e galeguismo; sobre as raíces históricas do mutualismo e cooperativismo en Galicia, para xa caracterizar o cooperativismo galego de hoxe como restrinxido, que vén xogando un papel histórico máis ben de complemento do capitalismo antes ca de alternativa, ou en todo caso de solución última a algunhas situacións particulares concretas, e por veces de formas de deterioro da situación laboral e do parque productivo.

Valora como positivas algunhas experiencias —o leite—. O sindicalismo nacionalista, herdeiro do marxismo e do galeguismo de esquerda, mantén os puntos de vista destas dúas tradicións, mesmo de forma contradictoria, aínda que a experiencia cooperativa do sindicalismo é máis resultado de feitos consumados —solución á falta de empregos—, e mesmo seguen a faltar análises máis extensas. Con todo, farían falla posturas máis claras en amplos sectores sociais sobre a disputa polo cooperativismo dun espacio ó capitalismo privado. O debate, dentro da esquerda, sobre se se debe empezar pola toma de poder ou pola transformación da base social preséntase de maneira máis híbrida e haberá que facer experimentos polos dous lados. Aquí pode o cooperativismo xogar un papel importante, aínda que é a iniciativa pública quen ten os resortes axeitados para o lanzamento da economía galega. En calquera caso, a disputa que o cooperativismo faga do espacio económico é un problema máis ben externo ós sindicatos de traballadores e empregados.

1. Introducción.

O cooperativismo, ou sexa, a colaboración entre os habitantes dun lugar para facer un traballo do que se vai obter un beneficio comunitario así como para as persoas que o realizan é posiblemente tan antigo como o home racional. Mesmo no noso país hai multitude de traballos en común que perviven no rural e que non hai nin trinta anos, cunha economía predominante de subsistencia, tiñan un peso evidente. Penso na colaboración para face-la casa dun veciño, na malla do trigo, na construción dun camiño ou dunha nova traída da auga para a aldea. Aínda perviven, malia os múltiples intentos de privatización, formas comunitaria de explotación no 70% da masa forestal do país.

Pero cando falamos hoxe de cooperativismo non estamos pensando nestas formas de traballo comunitario, senón nunha alternativa de propiedade e produción, distinta do capitalismo, ou sexa da propiedade privada individual sobre os medios de produción. E esta idea nace co socialismo utópico, como rexeitamento á terrible explotación que sobre a masa traballadora se realiza desde os capitalistas. Non hai dúbidas de que a proposta nace da observación

das formas de produción e colaboración rurais primitivas que daquela aínda subsistían en Centroeuropa, pero pretende adaptarse á nova realidade industrial.

En gran medida o movemento cooperativo ten unha relación directa coa revolución industrial, que deixa a un gran número de traballadores sen emprego, reduce os salarios e aumenta as xornadas laborais (proceso este que vai unido á emigración do campo á cidade, ó librecambio e á importación de produtos alimenticios a baixo custo...).

2. Anarquismo, socialismo e social-catolicismo.

Un socialista utópico pre-anarquista como Robert Owen, nado en Gales en 1771 e que morre en 1858, xunto con Fourier, Derrion, Cavet... son os que divulgan as ideas cooperativistas, que así aparecen unidas á emancipación da clase obreira. Owen comeza por facer das súas empresas de tecidos unha colonia industrial ideal (ensino, redución da xornada laboral, aumento dos salarios, construción de vivendas, especial atención ó traballo infantil e feminino, economatos, etc.). Todo isto acontecía en Escocia na primeira década do 1800. A partir de 1812-1815 tenta de xeralizar esta experiencia creando comunidades obreiras autosuficientes. Por diversos motivos estas experiencias fracasan, pero terán unha grande influencia sobre o movemento obreiro que, ata 1870 aproximadamente, fará bandeira das comunidades ou cooperativas de produción, que pretenden reemplaza-la competencia individualista pola cooperación social.

Nesta etapa o socialismo utópico non se formula a toma do poder, a modificación global do problema da propiedade dos medios de produción; pretende levantar alternativas desde a base que presenten un novo modelo social. Concretamente, sobre Owen dirá Lenin en "Sobre o cooperativismo": "por iso temos razón ó ver no socialismo cooperativista unha pura fantasía, algo romántico e ata trivial polos seus soños de transformar, mediante o sinxelo axuntamento da poboación en cooperativas, ós inimigos da clase en colaboradores de clase, e a guerra de clases en paz entre as clases (a chamada paz social)". Pola súa parte, Engels, en "Do Socialismo Utópico ó Socialismo Científico", tratará extensamente este tema e analizará as "comunas" de Owen, tamén dun xeito crítico, sen deixar de recoñecer que son os primeiros pasos para unha alternativa distinta.

Con Marx e a Comuna de París o movemento obreiro, ou unha parte importante del, pon en primeiro plano a cuestión do poder. Deixa de ser polo tanto a creación de cooperativas ou comunidades obreiras o método fundamental de loita, e mesmo en certos períodos, especialmente entre os futuros partidos comunistas, hai unha certa aversión á súa divulgación "porque confunden ó movemento obreiro".

Sen embargo, cando os bolcheviques toman o poder en Rusia, Lenin formula en varias oportunidades a súa postura favorable ás cooperativas. Así, nun discurso pronunciado na reunión de mandatarios da Cooperativa Obreira Central de Moscú, en novembro de 1918, di: "A cooperativa é unha enorme herdanza cultural que temos que apreciar e aproveitar". E nun documento de xaneiro de 1923, na época da NEP, titulado "Sobre as Cooperativas", indica: "Agora temos que comprender, para obrar en consecuencia, que o réxime social ó que debemos prestar hoxe en día un apoio extraordinario é o cooperativista". Pero cando fala da economía social no marco capitalista afirma: "É indudable que as cooperativas nun Estado capitalista son institucións capitalistas colectivas"... "No capitalismo privado, a diferenza existente entre empresas cooperativas e empresas capitalistas é a mesma que hai entre empresas colectivas e empresas privadas. No capitalismo de Estado, as empresas cooperativas se diferencian das empresas capitalistas de Estado, primeiro, en que son empresas privadas e, segundo, en que son empresas colectivas".

O anarquismo mantén sempre unha postura máis achegada ó cooperativismo. Sobre Proudhon di James Joll no seu libro "Os anarquistas": "Nos anos 60 (do 1800) os discípulos de Proudhon poñen en práctica os principios de asistencia mútua e autoformación"... "Varlin funda en París, por exemplo, vastas cociñas en réxime de cooperativa"... "Non todos permaneceron na senda do anarquismo, anque as ideas proudhonianas de cooperación e descentralización colleron no socialismo francés unha considerable importancia, reflectíndose máis tarde, principios do século XX, nos antagonismos que caracterizaron ós movementos socialistas francés e alemán". Pola súa parte Bakunin fai das comunas o alicerce do réxime económico e administrativo da sociedade comunista libertaria, pero contraponas ó cooperativismo que considera reformista e fracasado como medio cara o cambio social. Teorías que Majno tentou de aplicar en Ucraia coa constitución de agro-vilas, durante o período que vai de 1918 a 1921, ata que foi derrotado polo Exército Vermello.

Posteriormente o movemento social cristián achégase ó cooperativismo como forma de produción. Sérvelle como alternativa fronte ó capitalismo salvaxe e fronte a un movemento marxista cada vez máis poderoso, que presenta o colectivismo por medio da estatificación dos medios de produción e o centralismo, como a saída máis adecuada para a clase traballadora. Este movemento, moi ligado á Igrexa e a unha parte do sindicalismo belga e alemán, representa a terceira vía, que tanta influencia política vai ter despois de 1930 en Europa e América Latina. Sen dúbida o gran impulsor desta alternativa social-católica é León XIII, que na encíclica "Rerum Novarum" en 1891, sobre a condición obreira, propón unha orde cristián que se basee na xustiza social. Anos antes, en 1878, na encíclica "Quod Apostolici", combate o socialismo.

En poucas palabras, o cooperativismo como alternativa á propiedade privada dos medios de produción está relacionado desde o primeiro momento

co movemento obreiro, e polo tanto co sindicalismo. Desde os sindicatos, tanto de influencia anarquista como socialista, impúlsanse as cooperativas de produción e servicios, especialmente durante todo o século XIX e a primeira parte do XX. Agora ben, a medida que a maioría do movemento obreiro, tanto marxista como anarco-comunista, se formula posturas dun colectivismo máis radical, desde a Igrexa apóstase polo cooperativismo voluntario, que non cuestiona, anque critique, a pervivencia de formas de produción capitalista (especialmente a partir de primeiros do século XX).

3. Os primeiros pasos en Galicia.

De La Sagra, un socialista utópico nado en 1798 en A Coruña, que viviu longos periodos en Cuba, Madrid e París, introduciu as concepcións socialistas e incidiu sobre o grupo de intelectuais e estudantes que formaron parte logo do batallón literario da Revolución de 1846 (este grupo tiña como medio de expresión "El Porvenir", desde onde se divulgaron as ideas asociativas).

Haberá outra corrente importante, moi ligada ó socialismo utópico e ó anarquismo, os republicanos federais, que teñen como figura sobranceira ó catalán Pi i Margall, que apuntalaran tamén o mutualismo e o cooperativismo. Pi i Margall, seguidor de Hegel e Proudhon, propuña: un campesiñado independente xunto con pequenas industrias rexidas por cooperativas obreiras, unidas por federacións libres, ás que un Estado descentralizado proporciona créditos. Seguidores de Pi i Margall son algúns galegos esgrevios, como: Eduardo Chao, Curros Enríquez, e o anarquista Ricardo Mella. Chao realiza un proxecto de Constitución para un Estado Federal durante a Primeira República.

Anarquistas, republicanos federais e galeguistas significáronse na fundación e organización de asociacións agrarias que chegaron a ter unha gran importancia na loita contra os foros, pero tamén en problemas relacionados coa aparcería, formas de explotación da terra, montes, etc., e que en moitos casos naceron como sociedades de axuda mutua. Sobre este tema di a Enciclopedia Galega: "Os primeiros síntomas dun movemento agrario galego ofrécese a partir do século XX. A Asociación Campesina é, desde logo, o indicio máis sobresaínte. Iniciada con timidez no 1868, expandida con carácter de mutua de axuda ante a adversidade (morte do gando, filoxera, epizootias...) a súa expansión era notable en 1904". A finais do século XIX nacen as primeiras cooperativas: A "Cooperativa del Ejército y la Armada", no Ferrol en 1884; a "Sociedad Cooperativa Militar y Civil" en A Coruña en 1890; a "Cooperativa Cívico Militar" de Santiago de Compostela, en 1895...

Foron principalmente republicanos federais os que levaron estas ideas asociativas e cooperativistas ás colonias de emigrantes galegos en América Latina, especialmente despois da fracasada insurrección en Ferrol de 1872, que provoca a fuxida ou emigración de moitos deles para evita-la súa detención.

Atopan alí, entre os emigrantes do rural afeitos ó traballo en común en moitos aspectos da súa tarefa cotiá, unha predisposición á asociación e ó mutualismo.

Nacen así as asociacións en La Habana e Bos Aires, que teñen primeiro como finalidade promove-la construción de escolas e manter ós mestres en Galicia, e logo axudarán a aqueles galegos que morren no exterior sen medios económicos, ou ós que precisan dunha axuda urxente. Teñamos en conta que tanto o anarquismo coma o republicanismo federal entenden que a instrución é unha tarefa fundamental para redimir ós obreiros e sectores máis pobres da sociedade.

É baixo este prisma que as asociacións galegas no exterior teñen un carácter cultural pero tamén mutualista. Organizan debates e charlas, manteñen xornais e publican libros, contan con grupos de teatro e baile, realizan clases para os afiliados aprenderen a ler e escribir, constrúen hospitais e, nalgúns casos, panteóns nos cemiterios... todo isto coa finalidade de atender ós emigrantes galegos que carecen de medios, especialmente durante os primeiros tempos da súa chegada ó novo país de residencia.

Pero non queda no mutualismo a experiencia asociativa dos galegos na América Latina, senón que se estende ás áreas productivas ou de traballo. Por exemplo en Bos Aires e Montevideo, aínda hoxe, en sectores como a hostelería e o transporte, cunha enorme presenza de galegos, unha gran parte dos colectivos (buses), bares, hoteis... son propiedade de varios socios. Podería parecer que isto non é máis ca unha sociedade mercantil normal, pero non é así. Ante todo debemos ter en conta que este proceso se inicia a finais do século pasado, e aínda o capitalismo non buscara formas para absorber e aproveitar (distorsionando) este tipo de asociacións de capitais e fundamentalmente traballo persoal, de obreiros, artesáns e labregos pobres.

Concretamente en Bos Aires dise que os inventores do colectivo son os galegos. Trátase de que varios paisanos se asocian entre si para mercar un colectivo e traballar con el transportando viaxeiros a distintos lugares da cidade. Son sociedades de traballo común, onde se reparten os beneficios a partes iguais entre os asociados, que carecían a título individual de capital suficiente para mercar ese medio de traballo. O propio pasa con bares e hoteis. Ás veces son máis de vinte ou trinta os asociados. Así nace CUTCSA, hoxe a maior empresa do transporte do Uruguai. Este xeito de traballar, en común, moi extendido en América Latina, racha coa formulación que pretende que o galego é individualista e insolidario, que non é certo.

Sería errado pensar que estas ideas asociativas e mutualistas foron só da man dos intelectuais galegos a América. Coma no caso de Xosé María Cao, o famoso debuxante e republicano federal, fundador do primeiro Centro Galego de Bos Aires; ou Waldo Álvarez Insua, galeguista, do Centro Galego de La Habana. Houbo tamén, e non poucos, galegos emigrantes que foron gañados para estas ideas nos centros urbanos de América Latina, onde conviviron

con xentes procedentes de toda Europa. E non foron poucos os que retornaron a Galicia, como Lugris Freire e Alonso Ríos, fomentando o asociacionismo agrario. En todo caso, sen dúbida, a emigración favoreceu a introducción das ideas mutualistas e cooperativistas na sociedade galega. Estes centros galegos eran e son sociedades cunha finalidade mutualista (saúde, enterros...) e de instrución e fomento da cultura.

Hai que dicir que tamén desde o social-catolicismo apoiouse ó cooperativismo como alternativa fronte ás posturas socialistas e ó capitalismo (moi unido ó liberalismo, e que provocaba en Galicia a destrución da forma de vida e emprego tradicionais). Pero foi especialmente a partir da Lei de Sindicatos Agrícolas de 1906 cando os sindicatos católicos colleron auge en Galicia. Sobre este tema di Alberte Martínez López no seu libro "O cooperativismo católico no proceso de modernización da agricultura galega 1900-1943", sobre o social catolicismo, "este concíbese como un sistema alternativo global, tanto contra o socialismo como fronte ó capitalismo. En realidade trátase de preconizar unha especie de capitalismo popular".

Os sindicatos agrarios social católicos chegan a ter unha importante presenza, cun máximo en 1920, cando contan cuns 40.000 afiliados, para ir caíndo posteriormente. Estes sindicatos, anque minoritariamente, axudan á modernización do agro en Galicia. No aspecto cooperativo desenvolven especialmente formas de economía social no consumo, insumos agrícolas, abonos e maquinaria, e en proporcións cativas a merca de gando e terras. As cooperativas de transformación, que tiveron o seu máximo expoñente no matadoiro de Porriño, foron un fracaso.

Sintetizando, a presenza das ideas cooperativas expándese con forza na sociedade galega, desde diversas correntes de opinión que pretenden distintos fins, de xeito paralelo ó que acontece en Europa. A súa importancia amósase en eventos nos que se consagran como unha alternativa. Concretamente Abelino Pousa Antelo en "¿Valen ou non as cooperativas de explotación comunitaria para o campo galego?" (Galaxia, 1971) dinos que xa no Congreso Agrícola e Gandeiro de 1906 en Lugo, así como no Primeiro Congreso da Economía Galega, tamén en Lugo, en 1925, tratáronse con amplitude os problemas agrarios do país e deuse como alternativa o cooperativismo. Entre as conclusións deste último congreso había unha referida ás cooperativas que dicía así:

"Cada parroquia rural galega constitúe unha cooperativa de produción, con acordos que se tomarán pola maioría dos veciños cabeza de familia, que representen a maior parte das terras e gando da parroquia".

4. Economía social e galeguismo.

O nacionalismo galego desde os seus primeiros pasos (a etapa provincialista) presenta o cooperativismo como un dos alicerces sobre os que pular pola economía do país. Anque nuns casos se considera como complementario do

desenvolvemento capitalista ou do colectivismo, e noutros como a base fundamental do desenvolvemento económico.

Alfredo Brañas critica ó capitalismo por individualista e ó socialismo por negador da liberdade, anque arelando as formas artesanais de produción corporativa e a sociedade tradicional. Pero califica de "sapiéntísima" a encíclica de León XIII, na que se formula a alternativa social da Igrexa. Hai que destacar que este cooperativismo é esencialmente de consumo e servicios (entre eles as Caixas rurais, laborais ou populares... tan defendidas polo anarquista Proudhon), considérase sobre todo que a propiedade debe ser privada, se cadra por iso non se pula polas cooperativas de produción, como si se fixo desde o socialismo utópico e unha parte do anarquismo e socialismo.

Para o Partido Galeguista, tanto o sector conservador coma o liberal e marxista, o cooperativismo é a mellor alternativa para o sector agrario e mariñeiro de Galicia. Desde o sector neotradicionalista e moderado, tendencia herdeira do rexionalismo de Brañas e moi ligada a un catolicismo militante e ás ideas social-cristiás da época, proponse o cooperativismo como alternativa ó socialismo e ó capitalismo. Está representado por figuras como Vicente Risco, Otero Pedrayo, Filgueira Valverde, Iglesias Alvariño, Noguerol, López Cuevillas, Losada Diéguez...

O sector máis liberal demócrata, que chamariamos hoxe socialdemócrata ou socialista, representado por Castelao, Peña Novo, os irmáns Vilar Ponte, Bóveda, Luis Porteiro, Del Riego, Paz Andrade... inclínanse polo cooperativismo e o apoio á pequena propiedade. Concretamente Castelao pensa "A solución do problema da terra en Hespaña está no coleitivismo; en Galiza está no cooperativismo".

Figuras cunha traxectoria obreira e de pensamento marxista como Suárez Picallo, incansable defensor dos labregos e mariñeiros de Galicia nas Cortes da Segunda República, formula o cooperativismo como unha alternativa ó minifundismo agrario que coida un freo para o desenvolvemento económico, chocando con aqueles que só ven virtudes no sistema de pequeno empresario (¿unha diferenza ideolóxica ou de visión da realidade con outros militantes galeguistas?). Concretamente afirma nun dos seus escritos, onde se aprecia en Suárez Picallo algunha incidencia anarquista sobre este tema, o seguinte:

"Ó colectivismo, polos vieiros da cooperativa integral. Cooperativas de produción —da terra e do mar—, industrialización de productos, de distribución e de consumo. Velaí a consigna da nosa Revolución que levará a Galiza ó nivel dos máis grandes experimentos sociais contemporáneos..."

Sen dúbida o tema da propiedade da terra e a loita contra os foros mediatizou a expansión e o debate sobre o cooperativismo como xeito de produción máis racional, nun territorio con pequenas explotacións agrícolas. O cooperativismo pasou a ser un complemento da solución do problema agrario que estaba na concentración parcelaria, na modernización das explotacións, na compra e venda en común, na transformación das producións (coa cons-

trucción de matadoiros, por exemplo), na mellora das infraestructuras. Desde a opción de Suárez Picallo o cooperativismo ten un sentido máis amplo e colectivo có que defendían outros sectores máis conservadores ou liberais do Partido Galeguista. A súa era unha proposta que abrangüa ademais a tódolos sectores productivos (agro, pesca e marisqueo, industria...).

Xa en plena dictadura franquista, no ano 1959 e na "Revista de Economía de Galicia", editada por Galaxia, publicábase un artigo sobre cooperativismo no que dicía: "O cooperativismo é, certamente, unha auténtica solución social, unha fórmula racional e concreta da superación dos máis dispares antagonismos ideolóxicos. Máis en Galiza é un trebello único de produtividade, e o seu campo de aplicación e rendemento parece inesgotable".

5. A situación actual.

O cooperativismo non está moi extendido hoxe en Galicia, e na maior parte dos casos, máis que como unha alternativa fronte ó capitalismo, vese como un complemento deste ou unha saída transitoria ante a perda de emprego, por peche da empresa ou falta dun posto de traballo asalariado. Concretamente, nos dez anos que van desde 1986 a 1995, apenas se constituíron en Galicia 466 cooperativas con 11.420 socios; cunha media de 25 socios por cooperativa, sendo 1988 e 1989 os anos con maior auxe de constituicións.

Mesmo na actividade agraria e pesqueira, sectores ideais para a economía social pola presenza de pequenas explotacións e o carácter autónomo dos traballadores, as cooperativas de traballo común son mínimas, e só hai unha certa dimensión naquelas que transforman a produción ou teñen unha finalidade comercial e de servicios (subministradoras de inputs ou de consumo).

O cooperativismo puido ser unha saída evidente a graves problemas do agro galego, permitindo agrupar leiras e evitando o despilfarro de capital en maquinaria. Chocou desde un principio coa falla de apoio desde as institucións e a sangría humán e de medios que causaba a emigración, que se presentaba desde o sistema como a saída máis segura fronte á situación de pobreza existente.

No agro o cooperativismo puido servir para conseguir explotacións agrarias rendibles que permitiran unha produción competitiva e asegura-la comercialización no mercado, aínda naqueles máis lonxanos. Na década dos 60 e 70, na que se realiza unha gran transformación no agro galego aparecendo un sector agrario moderno, o cooperativismo non conseguiu extenderse como o xeito de produción predominante, quedando como un sistema marxinal. Impediu a súa expansión a falla de apoio das institucións, pero tamén a deformación que significaron as cooperativas provinciais de comercialización.

Desde as cooperativas de comercialización agraria actuouse, en moitos casos, como unha empresa capitalista, controlada por un grupo de persoas, que utilizaba como enganche unha prédica de economía social. Os beneficios quedaron así en moi poucos petos. Algunhas destas cooperativas mesmo pula-

ron por un desenvolvemento de certas actividades productivas (leite, viño, carne de porco, aves...) pero con grandes custos para moitos labregos engaiolados polas promesas realizadas. Penso por exemplo nas granxas de porcos en Ourense na década dos 60.

Aínda hoxe, moitas cooperativas textís máis ca unha alternativa comunitaria de produción, onde se tenta de levantar un modelo distinto ó capitalista, agachan: formas de traballo con menor remuneración, xornadas máis extensas, inexistencia de contratación... que serven de subcontrata a firmas transformadoras ou comerciais de gran prestixio e dimensión dentro do mercado. Esta empresa capitalista, que completa o ciclo, obtén a maior parte do valor engadido. Estamos nestes casos ante un complemento do sistema capitalista onde se precariza o traballo.

Estes tipos de cooperativismo deformado, tan lonxe do modelo alternativo que formularon no seu día socialistas utópicos e galeguistas, é o que crea desacougo entre os labregos, mariñeiros e traballadores da industria e dos servicios. Por iso cando se fala dunha cooperativa, especialmente de produción, sempre se presentan mil dúbidas e unha actitude pesimista respecto do seu futuro, e só como medida final, para conseguir un medio de vida, óptase por esta vía.

Desde as diversas administracións non se potencia o cooperativismo como saída alternativa, senón como un complemento e unha axuda ó sistema capitalista. Por iso se aposta por este modelo en temas de comercialización e de servicios, e hai unha predisposición ideolóxica a que os medios de produción sexan propiedade individual. Son poucas as cooperativas de produción, e no caso concreto do sector industrial poténcianse as SALES (Sociedades Anónimas Laborais), que están máis perto dunha empresa capitalista ca do traballo comunitario. Esta visión pesimista sobre a situación do cooperativismo non se da só desde a esquerda, de tal xeito que, en xulio de 1996, un periódico como *El Mundo*, baixo o título de "La cara bonita del capitalismo" apuntaba que había un auxe de constitución destas empresas de economía social e as denominadas de traballo asociado no Estado español.

Hai tamén experiencias positivas, onde a economía social foi abríndose paso, por exemplo no sector leiteiro. E fóra do noso país experiencias coma a de Mondragón, capaz de crear un importante tecido productivo e miles de empregos, fundamentais dentro da economía de Euskadi, e constituír un modelo alternativo de produción.

Desde o nacionalismo, na década dos 70, apoiáronse alternativas cooperativistas, como o caso de COGALCO en Vigo, cando menos mentres non se perdeu presenza na súa dirección. Unha experiencia da que fala Manuel Lima moi por riba no libro "Camilo Nogueira e outras Voces". Xosé Manuel Beiras, no seu libro "O atraso económico de Galiza" (Galaxia, 1973), dicía sobre a economía social: "Non se pode matinar nun desenvolvemento do medio rural galego sen a extensión de fórmulas de cooperación social". Pola súa parte a UPG, no seu Primeiro Congreso, agosto de 1977, definía no seu

programa para a etapa Democrático Popular medidas sobre o tema: "O Estado estimulará a cooperativización das pequenas empresas agrarias, e as cooperativas rexeranse democraticamente... A efectos de favorece-lo proceso de cooperativización o Estado concederá preferencia e mellores condicións ás cooperativas na concesión de axudas...".

6. Unha alternativa desde o sindicalismo.

Sen dúbida o sindicalismo nacionalista actual é herdeiro en gran medida desas dúas correntes ás que faciamos referencia nas páxinas anteriores, por unha banda o marxismo e, pola outra, o galeguismo de esquerda. As teorías que estes mantiñan sobre o cooperativismo están presentes no conxunto do nacionalismo, mesmo ás veces contradictoriamente, de aí esa falta de definición, ou consideralo exclusivamente como un problema de apoio institucional.

No sindicalismo galego actual a experiencia do cooperativismo foi máis forzada ca produto dunha reflexión sobre a súa conveniencia. É consecuencia do peche de empresas, especialmente textís, e da busca dunha saída ante a falla de emprego no cooperativismo ou nas SALes (Sociedades Anónimas Laborais). Trátase dunha saída en extremo, non dunha postura alternativa ante o capitalismo e a explotación individual.

Malia este déficit teórico e práctico, no Primeiro Congreso da CIG avánzase unha postura sobre o tema:

"**PROMOCIÓN DA ECONOMÍA SOCIAL:** Que segue a ser unha asignatura pendente das diferentes administracións. O cooperativismo non é só unha alternativa para o campo nin para o seu control electoral. Ten que se espallar e consolidar tamén na industria e nos servicios, para todo o cal se precisa o apoio programado dun goberno que aposte pola solidariedade e polo emprego. Os aspectos financeiros, de asesoramento técnico e de análise de mercado terán que estar necesariamente contemplados".

A CIG ten apoiado nos últimos anos algúns proxectos cooperativos, especialmente no sector textil e na comarca de Vigo. Foron unha saída á falta de emprego alternativo, ante o peche de talleres no sector. A organización destas empresas atopou múltiples problemas: falta de apoio financeiro, trabas burocráticas, carencia de cadros para dirixi-la cooperativa, descoñecemento do funcionamento dunha empresa deste tipo polos traballadores, control do mercado por grandes grupos económicos...

Pero máis alá das declaracións programáticas e destas experiencias ailladas segue faltando unha análise máis extensa sobre os comportamentos do cooperativismo. Tanto respecto dos problemas laborais dentro das empresas de economía social e cales serían os mecanismos para solucionarlos, como que tipo de contradicións e coincidencias hai cos sindicatos e os aslariados en xeral.

Se tomamos como referencia a actuación doutras organizacións políticas e sindicais temos, en cáseque todas, un apoio ó cooperativismo, mesmo desde

ideoloxías ben distantes. Concretamente, o Partido Comunista Portugués, no seu documento "Uma nova Política: uma política de esquerda para Portugal" di no referente á política agrícola: "apoio ó cooperativismo e asociacionismo agrícola, tendo en conta o aumento de rendemento dos agricultores..." E nun texto específico sobre cooperativismo indica que 23 das 500 maiores empresas de Portugal son cooperativas. E laiase que desde os sucesivos gobernos houbera un auténtico boicot coas cooperativas malia estaren consagradas pola Constitución, e fai mención ó auxe que tiveron despois da Revolución do 25 de Abril. En iguais termos maniféstase a CGTP-Intersindical Portuguesa.

A CUT do Brasil (Central Unitaria de Traballadores), afiliada á CIOLS, propón no seu V Congreso, de 1994, sobre a agricultura: "Incentivar e priorizar o cooperativismo e asociacionismo".

Pola súa parte a CLAT (Central Latinoamericana de Traballadores; integrante da CMT, ligada a sectores social-cristiáns) propón como modelo económico no que o "sistema de propiedade social non estatal acade gradualmente un lugar sobranceiro no aparello productivo", que estaría formado por propiedade estatal ou pública e propiedade privada ("Neoliberalismo e movemento dos Traballadores", X Congreso da CLAT, Brasil 1993).

Non parecen existir polo tanto hoxe razóns de tipo ideolóxico para apoiar ou oporse ós xeitos cooperativos de produción.

7. Teorizando sobre o tema.

Desde o meu punto de vista o cooperativismo, aínda coas limitacións e deformacións producidas polo marco capitalista, é un medio de produción, comercio e servicios que mantén vantaxes a maior parte das veces respecto da propiedade individual cando esta é mediana ou pequena. Non falo de situacións xenéricas, senón da Galicia actual.

A catívez das explotacións individuais agrarias, o carácter común da propiedade do monte ou das praias adicadas ó marisqueo, só poden ser aproveitadas adecuadamente a través da asociación, da unión de recursos materiais e humanos. Aumenta-lo rendemento destas actividades permitirá aforrar recursos de todo tipo e mante-la competitividade... tan importante neste intre de globalización e neoliberalismo.

No sector da transformación, comercio e servicios, o empresariado privado galego é moitas veces incapaz de competir en medios e oferta coas grandes empresas estranxeiras. Producto da súa catívez de capital, da falla de apoio institucional, da carencia de infraestruturas e da debilidade do propio mercado interno que impiden a tecnificación e unha maior investigación. Hai casos nos que desde a Xunta se poden crear empresas públicas que axuden a comerciar e investigar, pero noutros a asociación e o cooperativismo poden cubrir estes déficits ou resultar máis proveitosos.

Pero para que o cooperativismo xogue un papel máis positivo neste contexto cómpre: un maior apoio informativo e financeiro desde as institucións, especialmente a Xunta de Galicia; leis que defendan ás empresas de economía social da voracidade capitalista e da utilización fraudulenta de empresas privadas; información e difusión do cooperativismo na sociedade, como alternativa ó capitalismo; preparación de dirixentes para empresas cooperativas e formación dos socios...

De tódolos xeitos, de moi pouco vale todo isto, mesmo leis e decretos, se non hai unha postura clara en amplos sectores sociais do país, que orienten ás cooperativas nesta dirección, ou sexa, na disputa ó capitalismo privado dun espacio na economía galega. Trátase de gañar un espacio colectivista ou servir de colchón amortiguador das situacións sen saída.

O cooperativismo non impide, nin moito menos, a loita por un modelo socialista de sociedade, xa que mesmo pode dinamizar ou apoiar a oposición ó capitalismo e ás multinacionais, e por conseguinte favorece-lo cambio político. Con seguridade ten máis contradicións co capital, mesmo ideolóxicas, có pequeno e mediano empresario disposto sempre a imitar e converterse nun patrón máis forte, e que asemade está confrontado en maior medida ós asalariados en temas relacionados coas relacións laborais. Non ten por que existir unha oposición do cooperativismo á existencia dun sector público forte, mesmo hexemónico. Todo dependerá de que isto non implique a desaparición da economía social, ou unha competencia directa nos sectores onde esta sexa preponderante. En definitiva, estamos a falar dunha distribución do papel dentro da economía de cada forma de propiedade e relacións laborais. A economía social non é imparcial, depende de quen a oriente, e polo tanto de quen a fomente e dinamice.

Asemade, non se formula neste momento o debate dentro da esquerda entre a prioridade na toma do poder e a transformación posterior da sociedade, ou a transformación da base social para transformala estrutura do poder. Os cambios preséntanse como máis lentos, cunha necesidade de maior acumulación de esforzos sociais e modificacións pola base, pero tamén mediante a loita política polo control da superestructura, das institucións, dos mecanismos de poder. Estamos un pouco na metade de camiño entre as teorías de Marx e Proudhon. Entre Bakunin e Lenin.

¿O desenvolvemento económico pódese deixar só nas mans da administración ou do empresario individual? Nestes momentos, nos que se condena e sataniza desde a maior parte dos medios de información e da intelectualidade calquera forma de propiedade pública e todo se privatiza, isto significa deixar a economía en mans duns poucos. Neste marco, as propostas de economía social poden ser un bo medio para abrir alternativas ás formas de produción máis solidarias e ás ideas menos individualistas e egoístas. Pero, asemade, non podemos esquecerlo, o cooperativismo pode resolver problemas, evitar que a sociedade siga a esperar ó empresario salvador ou un cambio a fondo que se pretenda como lonxano.

Non se trata de que o cooperativismo sexa a forma económica fundamental e maioritaria de produción na sociedade galega, isto sería difícil de imaxinar no contexto actual. Máxime considerando a debilidade da economía social en Galicia. Trátase de que esta cubra espazos cada vez máis amplos, especialmente substituíndo ó pequeno e mediano empresario, incapaz de competir no marco actual. Desde o punto de vista da CIG o papel de locomotora do desenvolvemento económico de Galicia ten que xogalo o sector público, que conta con medios económicos e empresas modernas no país, hoxe limitadas na súa produción, como o sector naval, por decisións da Unión Europea, que neste caso non aplica a política de libre mercado. Ademais a Xunta pode, e debe, empregar tódolos medios económicos cos que conte, para deixarmos de ser un país esencialmente exportador de materias primas, enerxía, aforros e man de obra, para terminar internamente o ciclo productivo e substituír custosas importacións. Para o que a administración galega debe investir en actividades productivas, aínda a custa de confrontarse cos intereses do Goberno Central e da UE, que desexan preservar as súas vantaxes de partida no sector privado.

Agora ben, penso que este esforzo de divulgación e de apoio á economía social corresponde esencialmente ós partidos políticos e organizacións de pequenos produtores ou autónomos. Os sindicatos de obreiros e empregados, que teñen como finalidade específica a defensa do posto de traballo e as mellores das condicións de vida dos asalariados poden, iso si, esixir un tratamento máis xusto por parte da administración e informar ós traballadores desempregados ou que desexen constituir unha cooperativa. Non por apostar desde fóra pola economía social deixamos de comprender o importante papel que na nosa sociedade pode xoga-lo cooperativismo, tanto na creación de riqueza como na xeración de emprego, o que en definitiva redonda en mellores condicións de vida para os asalariados e unha sociedade máis xusta.

SUMMARY: The author makes interesting reflections on the relations between cooperativism, socialism, trade unionism, the social doctrine of the Church and Galician nationalism; on the historic roots of mutual benefit societies and co-operatives in Galicia, to show that modern cooperativism in Galicia is restricted, that it has been playing the historical role of complement to capitalism rather than being an alternative or at most that of a last solution to some concrete particular situations, and at times to deteriorated labour situations and industrial park.

Some experiences are valued positively--the milk industry. Nationalist trade unionism, the inheritor of Marxism and leftist Galician nationalism keeps to the points of view of these two traditions, even in a contradictory way, although the cooperative experience of trade unionism is rather the result of accomplished fact--a solution to the lack of employment-, and more extensive analysis are still not forthcoming. Above all there is a need for clearer positions in ample social sectors on the dispute by cooperativism of a space for private capitalism. The debate within the left about whether a start should be made by taking power or by the transformation of the social base presents itself in a more hybrid way and experiments on both sides will have to be made. Here cooperativism could play an important role, although it is the public initiative that has the suitable mechanisms for launching the Galician economy. In any case, the economic space that cooperativism is competing for is a problem that is quite external to trade unions and employees.

SERVICIOS DE ASESORÍA DA UNIÓN DE COOPERATIVAS, ASOCIACIÓN GALEGA DE COOPERATIVAS AGRARIAS (AGACA)

1.- LABORAL

- Confección de Nóminas, Seguros Sociais, Custos Salariais e Calendarios Laborais.
- Contratos, Altas, Baixas e variación de datos da Seguridade Social, Prórrogas, Liquidacións, Fiquitos e Certificados do INEM e de Empresa.
- Subvencións derivadas co Contrato de Traballo, concedidas tanto polo Ministerio de Traballo, como pola Consellería de Familia, Muller e Xuventude da Xunta de Galicia.
- Presentación de socalidade de certificacións de estar ó corrente no pago da Seguridade Social.
- Xestión de toda a documentación e a súa presentación.

2.- CONTABILIDADE

- Elaboración de Libros Contables, Confección de Facturas e Introducción de Asentos.
- Asesoría Contable, con visita periódica á Cooperativa e elaboración do Peche Contable do Exercicio.

- Confección do Libro de Contas Anuais.
- Elaboración de Memorias.
- Legalizar Libros e depositar Contas no Rexistro.
- Presentación de Contas os Órganos Sociais da Cooperativa.

3.- FISCALIDADE

- Imposto da Renda das Persoas Físicas, Elaboración dos Modelos 110, 190 e 111, tanto en Soporte Magnético, como en Impreso.
- Imposto Sobre o Valor Engadido. Elaboración dos modelos 300, 390, 347 e 349, en Soporte e Impreso.
- Imposto de Sociedades, Pagos Fraccionados e Imposto de Sociedades, modelos 202 e 201.
- Inspeccións.

4.- VARIOS

- Selección de persoal.
- Solicitud de Tarxeta CC.AA.EE.
- Dilixencia de Libros de Gas-Oil (trimestral).

Unión de Cooperativas Asociación Galega de Cooperativas Agrarias

Rúa Tomiño, 22 Entlo. - Telfs. (981) 584783-584911 - Fax (981) 571730 • Apto. 2069
SANTIAGO DE COMPOSTELA - 15703 A CORUÑA

Rúa Poeta Noriega Varela, 30 Entplta. - Telfs. (982) 201514-201543 - Fax (982) 202056
27004 LUGO

Rúa Bedoia, 7 - 2º. Oficina 1 - Telf. (988) 242480 - Fax (988) 242481
32004 OURENSE